

Razumkov
centre

Kingdom of the Netherlands

MATRA Programme

САМІТ БРІКС – ЧАС ДЛЯ КОНСОЛІДАЦІЇ ЧИ КОНФРОНТАЦІЇ?

Аналітична доповідь
Липень 2023 р.

Ця публікація підготовлена в рамках проекту Програми MATRA, що фінансується Посольством Королівства Нідерландів в Україні. Оцінки та висновки авторів не слід розглядати як офіційну позицію Посольства.

САМІТ БРІКС – ЧАС ДЛЯ КОНСОЛІДАЦІЇ ЧИ КОНФРОНТАЦІЇ?

Василь ЮРЧИШИН,
директор економічних і соціальних програм Центру Разумкова

Наприкінці серпня має відбутись черговий саміт БРІКС (BRICS), однак найвірогідніше саме час, що залишився до його початку, буде максимально насичений політичною та дипломатичною активністю його головних учасників.

Особливістю цього саміту стане не лише утвердження чергових декларацій стосовно нового світового порядку (який би відображав зростання ролі країн Глобального Півдня), але й, по-перше, можливого офіційного оголошення про розширення альянсу, посилення його лідерства у Індो-Тихоокеанському регіоні (ІТР) і загалом серед країн Глобального Півдня (а з тим і у глобальному масштабі). По-друге – зміцнення позицій Китаю у глобальній фінансовій системі, у т. ч. через прискорення процесів дедоларизації. Саме поєднання двох вказаних напрямів глобальних трансформацій може означати вагомий внесок у формування нового світового порядку (очолюваного Китаєм).

Напередодні. Саміт, що наближається, вже зараз демонструє те, що, з одного боку, буде спрямований на консолідацію позицій чинних членів альянсу, з іншого – характеризуватиметься загостренням суперечності і буде мати неоднозначні наслідки як для країн-учасників, так і потенційних кандидатів до вступу¹. Значною мірою це зумовлено тим, що розбіжності та протиріччя (у т. ч., як не дивно, пов'язані з Україною) мають досить слабкі тенденції до свого послаблення.

І тут «лакмусовим папірцем» якраз виступає ставлення країни до російської агресії, яка засуджена розвинутими країнами. З одного боку, значна частина країн Глобального Півдня (особливо азійські та африканські країни), не розуміючи причин і чинників російської агресії, зорієнтовуються на Китай, який «проповідує» миротворчу місію, котра має радше конформістську позицію і неявно підігрує росії, а тому ніяк не зможе бути прийнятою демократичним світом. Однак, з іншого – відстороненість висхідних країн від необхідності оцінки війни в Україні та участі у санкційній політиці негативним чином впливає на збереження і зміцнення їх (висхідних країн) економічних взаємозв'язків з демократичними країнами.

Нагадаємо, першим свідченням розбіжностей між Глобальним Заходом і Глобальним Півднем стали результати голосування вже у березні 2022 р. резолюції ООН щодо конфлікту в Україні. 141 країна підтримала резолюцію з вимогою до росії негайно вивести свої збройні сили з території України, проти проголосувало 5 країн (росія та її найближчі сателіти). 35 країн зайняли відсторонену позицію (утрималися), і вагомим негативом є те, що до останньої групи належать 3 члени БРІКС – Китай, Індія, Південна Африка, що було оцінено як моральна та політична підтримка росії².

Надалі Індія переглянула свою позицію стосовно війни в Україні (насамперед, сподіваючись на підтримку США і ЄС у протистоянні Китаю в ІТР), а Бразилія і Південна Африка зайнялись пошуком компромісів між росією та Україною. Зауважимо, переорієнтація позицій Індії (яка довгий час розглядалась як союзник росії) зможе стати на заваді розширення і консолідації альянсу, оскільки підтвердить сумнівність стратегічних цілей та інтересів країн-членів БРІКС. Це також може не сподобатись деяким кандидатам до вступу, які хотіли б бачити єдність політичних позицій нинішніх членів,

¹ G7: Fit for a New Global Order? – ISPI, <https://www.ispionline.it/en/publication/g7-fit-for-a-new-global-order-129096>.

² The impact of geopolitical conflicts on trade, growth, and innovation: An illustrative simulation study. – CEPR, <https://cepr.org/voxeu/columns/impact-geopolitical-conflicts-trade-growth-and-innovation-illustrative-simulation>.

насамперед у частині відстороненості від США.

Між тим, поки внутрішні суперечності між країнами-членами і найбільш активними країнами-кандидатами не носять антагоністичного характеру. Слід нагадати, що потужний імпульс до розширення і активізації БРІКС був заданий XIV самітом, який відбувся наприкінці червня 2022 р., і саме на якому була оприлюднена пропозиція Китаю про розширення угруповання за рахунок збільшення представництва країн Африки, Південної Америки, Близького Сходу. На що низка країн швидко прореагувала – упродовж 2022 р. – першої половини 2023 р. до членства у БРІКС подали заявки Алжир, Аргентина, Бахрейн, Бангладеш, Єгипет, Індонезія, Іран, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати (і стали кандидатами на вступ), фактично утворивши платформу БРІКС+. Оскільки водночас ряд інших висхідних країн також повідомив про готовність подати відповідні заявки вже найближчим часом, то вказаний процес розширення навіть отримав назву БРІКСпансія (BRICSpanasion)³.

Червневий 2023 р. саміт міністрів закордонних справ країн БРІКС став ще одним кроком до розширення. Коло «зацікавлених» у приєднанні до угруповання країн розширилось за рахунок Куби, Демократичної Республіки Конго, Казахстану, які направили своїх представників до Кейптауна. Хоча процес набуття членства може бути довгим (поки процедурні процеси повністю не визначені), однак така активність підкреслює політичну готовність до формування нових спільних інтересів (цього разу країн Півдня), а з тим і боротьбу за лідерські представницькі позиції (насамперед між Китаєм та Індією).

Поряд з цим, досі немає однозначної відповіді на те, чи готовий БРІКС до свого першого розширення. Навіть якщо відповідь ствердна, політично значущим буде визначення країни (або навіть групи країн, як це було у випадку розширення ЄС), яка як новий партнер найбільше відповідає інтересам чинних країн-учасників (насамперед

Китаю, який активно працює над створенням альянсу партнерських країн у ІТР). Особливо важливим буде ставлення чинних членів БРІКС до динамічних та успішних країн АСЕАН (В'єтнаму, Малайзії, Таїланду), які вже відіграють значущу роль у регіоні.

Зрозуміло, розширення вимагатиме певних взаємних поступок (як з боку «старих» і «нових» членів, так і всередині «старих»), однак не зрозумілим є рівень таких допустимих поступок і взаємних компромісів⁴. Отже, наміри розширення, які планується започаткувати на саміті, що наближається, не виглядають простими до втілення.

Економічні підстави зміцнення БРІКС. Зважаючи на потенціал окремих країн БРІКС (насамперед Китаю), ідеологами посилення ролі великих висхідних країн декларувалося, що об'єднання таких країн може стати дієвою силою у формуванні нового економічного глобального середовища і зможе протистояти американській «глобальній експансії» (яка нібито вже стає гальмом світового розвитку). А наявність суперечностей між окремими країнами-членами БРІКС зможе бути нейтралізована економічними «аргументами». Тому тут звернемо увагу на деякі особливості економічної динаміки країн БРІКС (а також окремих країн-кандидатів), що орієнтує на економічні перспективи союзу.

Насамперед нагадаємо про те, що наприкінці 1990-х – початку 2000-х рр. відбувалося стрімке зростання цілого ряду (до того «непримітних») країн, що розвиваються. Однак послідовне зростання країн світу було перервано Глобальною фінансовою кризою 2008–2009 рр., після якої, по-перше, темпи розвитку світової економіки помітно знизились – переважна більшість країн демонстрували або нестійкі, або лише низькі темпи зростання. По-друге – економічна динаміка країн зазнавала дедалі більшої диференціації, у т. ч. внаслідок частішої появи гальмуючих ризиків, які вимагали дедалі більше уваги та ресурсів для їх заспокоєння.

Це сповна стосується угруповання БРІКС. Крім Китаю, лише Індія підтримувала позитивну динаміку, решта ж країн

³ Fasulo F. China's Xi Knows That International Consensus Helps With Business. – ISPI, <https://www.ispionline.it/it/publicazione/chinas-xi-knows-international-consensus-helps-business-37147>.

⁴ Dominguez G. BRICS considering expansion as emerging economies rally to join group. – The Japan Times, <https://www.japantimes.co.jp/news/2023/05/25/world/politics-diplomacy-world/brics-expansion-emerging-economies-join/>.

не змогли продемонструвати стійкі темпи зростання. Відтак, за два десятиліття Китаю вдалося зайняти глобальні лідерські позиції, Індія також стала помітною у світовому поділі праці, решта ж країн-учасників БРІКС (а також нинішні кандидати до вступу) не змогли (крім країн АСЕАН) суттєво вплинути на структуру світової економіки (таблиця «Частка країн БРІКС у виробленні світового ВВП»).

ЧАСТКА КРАЇН БРІКС У ВИРОБЛЕННІ СВІТОВОГО ВВП, % загального (якщо не вказано інше)				
	Код	2000	2010	2021
Світовий ВВП, \$ млрд % світового		33 840	66 606	96 527
Бразилія	BRA	1,94	3,32	1,67
росія	RUS	0,77	2,29	1,84
Індія	IND	1,38	2,52	3,29
Китай	CHN	3,58	9,14	18,37
Південна Африка	ZAF	0,45	0,63	0,43
Індонезія	IDN	0,49	1,13	1,23
Саудівська Аравія	SAU	0,56	0,79	0,86

Причому Китай дійсно стрімко «відірвався» від своїх партнерів. Так, якщо у 2010 р. (після завершення активного періоду Глобальної фінансової кризи) ВВП Китаю перевищувало ВВП Бразилії у 2,8 разів, а Індії та росії у приблизно 4 рази, то у 2021 р. перевищення складало 10-11 разів порівняно з Бразилією і росією та трохи менше ніж 6 разів – з Індією.

Приблизно такий же розвиток подій у міжнародній торгівлі. Китай зайняв лідерські позиції у світовому експорті, що засвідчує дедалі зростаючий попит на китайські товари (а з тим і вищу залежність деяких країн від торгівлі з Китаєм), решта ж країн

(крім Індії, яка також у три рази за два десятиліття збільшила обсяги експорту) залишилась у рамках зайнятої «ніші» (таблиця «Експорт товарів і послуг»).

ЕКСПОРТ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ, % загального (якщо не інше)				
	Код	2000	2010	2021
Світовий обсяг, \$ млрд % світового		7 981	19 150	27 879
Бразилія	BRA	0,84	1,25	1,16
росія	RUS	1,43	2,33	1,97
Індія	IND	0,76	1,96	2,44
Китай	CHN	3,17	8,64	12,75
Південна Африка	ZAF	0,46	0,56	0,47
Індонезія	IDN	0,85	0,96	0,92
Саудівська Аравія	SAU	1,03	1,37	1,04

Поряд з цим, економічні (торговельні) відносини між країнами БРІКС залишаються вельми незначними. Так, експорт Китаю до Індії складає лише 2-4% загального експорту країни (таблиця «Торгівля Китаю з іншими країнами БРІКС»)⁵, (у 2021 р. загальний експорт Китаю досяг майже \$3,6 трлн, що на 30% більше, ніж у 2020 р., а у 2022 р. ситуація ще покращилась).

Торговельні ж контакти країн БРІКС поза торгівлі з Китаєм залишаються досить слабкими. Так, за результатами 2021 р. товарооборот між Індією і Бразилією склав лише \$7,1 млрд (експорт Індії до Бразилії – \$4,1 млрд, Бразилії до Індії – \$3,0 млрд), між Індією і росією – \$8,8 млрд (експорт – \$2,9 млрд, імпорт – \$5,9 млрд), між росією і Бразилією – \$3,8 млрд (\$2,2 млрд і 1,6 млрд, відповідно). А структура торгівлі між країнами – різнобарвна. Тобто політичні декларації про перспективність альянсу за останні роки так і не були перетворені у

ТОРГІВЛЯ КИТАЮ З ІНШИМИ КРАЇНАМИ БРІКС, 2021 р., \$ млрд (якщо не вказано інше)				
Китай, ВВП 17,7 трлн	Індія, ВВП 3,17 трлн	Бразилія, ВВП 1,61 трлн	Росія, ВВП 1,78 трлн	Південна Африка, ВВП 420 млрд
Експорт Китаю до країни	94,1	53,8	67,7	20,5
Експорт країни до Китаю	23,1	88,3	70,9	20,6

⁵ ОЕС. – <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/>.

вигоди в економічному або інституційному вимірі.

Між тим, глобальні зміни останнього часу, у т. ч. викликані російською агресією, призводять до поступових, однак значущих зсувів і у торговельних потоках. Так, у 2021 р. Саудівська Аравія експортувала до Китаю продукції на \$49 млрд (близько 5% її ВВП). При цьому, оскільки головним експортним товаром була сира нафта (\$38 млрд), то не викликає сумніву, що обсяги нафтоекспорту зростатимуть, особливо, якщо антиросійські санкції продовжуватимуться і розширюватимуться.

Вказані показники взаємної торгівлі країн БРІКС (як ознака взаємної економічної зацікавленості) помітно контрастують з показниками торгівлі з розвинутими країнами. Так, Китай є найбільшим торговельним партнером США і ЄС, а, зокрема, експорт Індії до США у 2021 р. сягнув \$71,2 млрд (18% загального експорту країни), до Австралії – \$6,5 млрд (1,8%), до Японії – \$6,2 млрд (1,6%), а до росії – лише \$3 млрд (менш ніж 1%).

Вказана макроекономічна диференціація дозволяє вказати на кілька важливих для глобальної економічної політики висновків. По-перше, у сучасних умовах де-факто Китай є не лише економічним лідером, а по суті може претендувати на ідеологічне та політичне лідерство угруповання (хоча, напевно, це не подобається іншим учасникам), і сьогодні Китай є одним з найвпливовіших політичних, економічних, дипломатичних агентів глобалізованого світу⁶.

По-друге – можна стверджувати, що, хоча сьогодні БРІКС економічно зміцнюється, однак, як вказано, переважно це відбувається за рахунок утримання високої економічної динаміки Китаю. Відтак, **країни БРІКС не мають значущих спільних торговельних інтересів**, а тому й не зможуть сформулювати стійкі політико-економічні вимоги у частині нового економічного порядку, до яких могли б приєднатись інші висхідні країни.

В таких умовах у глобальному економічному змаганні Китай має розраховувати практично лише на себе. Отже, має самостійно турбуватися про ціну, яку доведеться заплатити в оновленому глобалізованому світі, якщо сам демонстративно стане на бік росії. Хоча сьогодні здається Китай відсторонився від допомоги і підтримки росії, однак, зважаючи на «гнучкість» авторитарних країн, не можна заперечувати чергову зміну позицій. Втім, є підстави стверджувати, що «відокремлення» від європейських та американських ринків і стимулів (що неминуче станеться, тількино Китай оголосить про посилення зв'язків з росією) з високою вірогідністю означатиме кінець китайського економічного чуда.

Валютні амбіції. Важливою політико-економічною особливістю БРІКС є те, що практично всі члени та апліканти у члени БРІКС+ не приховують інтересу до започаткування процесів витіснення долара з чинної системи міжнародних розрахунків, обслуговування торговельних потоків, позичкових і боргових капіталів. Тобто однією з найвагоміших цілей **БРІКСпансії є прискорення процесів дедоларизації**⁷.

Своєю чергою, у процесі БРІКС-дедоларизації має бути утворена та сформована нова глобальна (або така, яку б хотіли мати багато економічних агентів) резервна валюта⁸. Звернемо увагу на два обговорюваних варіанти утворення такої резервної валюти, кожний з яких підтримується Китаєм, і саме Китай очікується отримає найбільші політичні, економічні, дипломатичні вигоди.

Перший варіант базується на тому, що йдеться про нову валюту, яка може бути утворена на основі «об'єднання» кількох чинних валют, подібно до того, як був утворений євро. Такий проєкт – т. зв. R5 BRICS⁹ – поки не має належної економічної основи, оскільки умови і результати економічної діяльності в країнах суттєво різняться (що чітко проявляється як у вказаній вище економічній, так і курсовій динаміці, діаграма

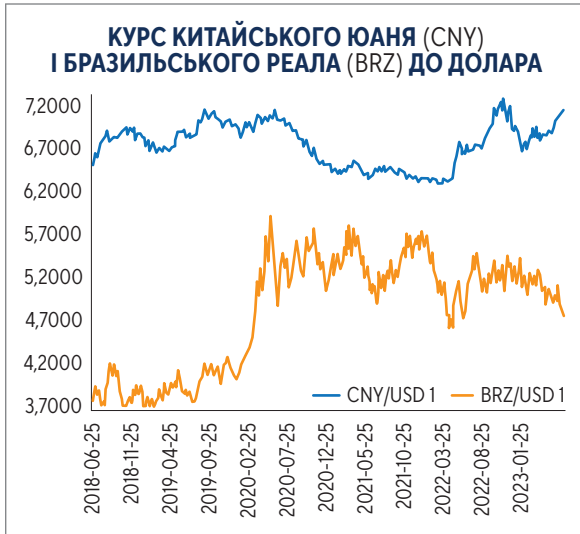
⁶ ... причому стрімке зростання Китаю сталося переважно завдяки політиці саме розвинутих країн, які довгий час бачили у Китаї лише джерело офшорних вигід.

⁷ Pozsar Z. War and Currency Statecraft. – Credit Suisse Investment Solutions & Sustainability Global, December 2022.

⁸ Bartlett K. Common Currency on Agenda for South African BRICS Summit. – VOA, <https://www.voanews.com/a/common-currency-on-agenda-for-south-african-brics-summit/7090756.html>.

⁹ Абревіатура R5 або R5+ стосується утворення резервної валюти для країн БРІКС, що базована на валютах БРІКС, всі назви яких починаються з літери R (real, ruble, rupee, renminbi, rand).

«Курс китайського юаня і бразильського реала до долара»).

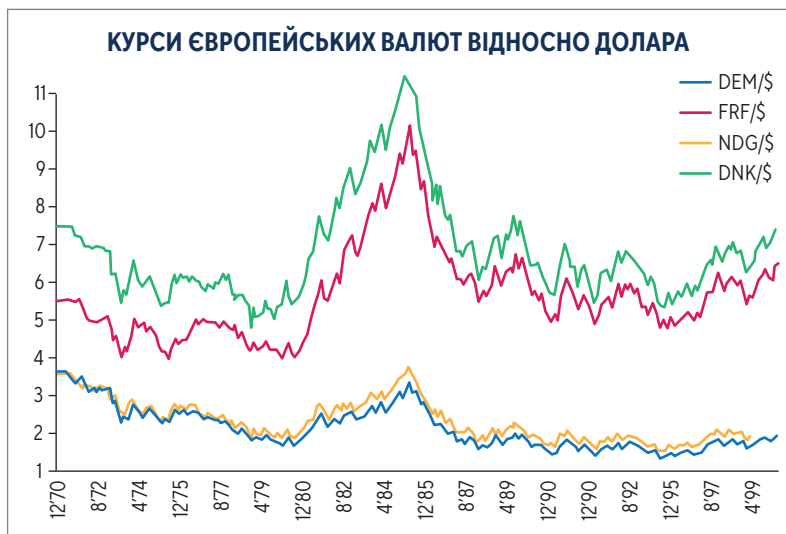
У цьому контексті важливо нагадати, що перед впровадженням євро європейські країни реалізовували механізм спільного коливання національних валют (врізка «Спільне коливання європейських валют»). З одного боку, реалізація євро-проекту була позитивною, що значною мірою було можливим завдяки близьким економічним циклам розвинутих європейських економік, визначальною з яких буда німецька економіка. З іншого – оскільки національні середовища все ж різнились – різна динаміка реального сектору і різна фіскальна дисципліна, відмінність у процентних ставках та інфляції – характерними були внутрішні (для окремих країн) і зовнішні дисбаланси, які потребували ресурсів на свою нейтралізацію (що не могло не викликати періодичних «роздратувань» у країн, які послідовно витримували Маастрихтські критерії).

СПІЛЬНЕ КОЛИВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВАЛЮТ

Соціально-економічне та суспільно-політичне зміцнення західноєвропейських країн у 1960-х – 1970-х рр. у процесі формування Європейського Союзу спонукало країни до зближення їх фінансових систем. Хоча на той час всі країни Союзу мали незалежні центральні банки, будівництво економічного та монетарного союзу вимагало також координації валютної політики. І більшість валют лише незначним чином відхилились від встановленої фіксації до німецької марки (Маастрихтські критерії), а з тим, по-перше, відбувалося фактичне утримання фіксованого валютного курсу між країнами потенційними учасниками зони-євро. По-друге – національні валюти «спільно»

коливались відносно долара (діаграма «Курси європейських валют відносно долара»).

Однак навіть в умовах близькості циклів економіки європейських країн, складнощі періодично вимагали коригування. Оскільки обмінні курси залишалися стабільними відносно марки, а інфляція та номінальні ставки у більшості країн перевищували таку в Німеччині чи Голландії, то реальний обмінний курс для більшості валют потребував корекції. Втім, перебуваючи «під парасолькою» міцної німецької марки, жодна з європейських валют не відчувала значущих наслідків реальної ревальвації, хоча деякі з них були реально переоцінені.

Зазначимо, що такий процес спільного коливання тривав упродовж трьох десятиліть років, упродовж яких відпрацьовувались механізми та інструменти для майбутнього євро. Стосовно ж проекту спіль-

ної валюти R5 BRICS, вірогідно, відповідний досвід зможе прискорити розробку проекту R5, однак поки радше йдеться про теоретичні розмірковування.

Другий варіант, пов'язаний з тим, що Китай безумовно та відкрито демонструє бажання і готовність до глобального поширення юаня. Що, до речі, означатиме юанізацію світових валютних потоків (хоча зовсім не зрозуміло чим хоча б потенційно юанізація краща, ніж доларизація).

Вочевидь далеко не всі висхідні країни вітатимуть такий варіант, однак звернемо увагу на ще одну (крім вказаного домінування Китаю у світовій торгівлі) економічну складову, яка нещодавно отримала значне «підсилення».

Так, економічні відносини Китаю з країнами Перської затоки останнім часом помітно активізувались. Основою для цього є те, що, зокрема, Саудівська Аравія володіє найбільшими родовищами та запасами нафти, Китай же є найбільшим нафтоімпортером. Хоча зараз вже розрахунки за нафту між двома країнами реалізуються в юанях, однак для забезпечення зростаючих масштабів співпраці в енергетичній сфері загалом Китай наполягає, що необхідним буде впровадження нових і швидких фінансових інструментів, насамперед у валютній сфері з мінімізацією доларового «посередництва» (поки через валютні свопи). Тому, якщо відбуватиметься подальше активне зближення вказаних країн (співпраця найбільших експортера та імпортера), то країни будуть готові перейти на нову взаємоприйнятну систему розрахунків¹⁰. Відтак, фактично йдеться про **формування концепції нафтоюанів** – створенні фінансових і розрахункових інструментів (для обслуговування та забезпечення надзвичайно великих фінансових масивів поки у двосторонніх відносинах великих виокремлених країн), які базуватимуться не на доларі, а на китайській валюті – юані¹¹.

Відтак, оскільки лідером БРІКСпансії є Китай, до якого тяжіє низка висхідних країн і який практично готовий до активізації дедоларизації, то є підстави стверджувати, що Китай і надалі намагатиметься збільшити власну присутність на міжнародних економічних і фінансових ринках, представляючи

«інтереси» висхідних країн, при цьому **дедоларизація супроводжуватиметься юанізацією**.

Індо-Тихоокеанське інституційне розширення. Як вказано, іншим стратегічним питанням саміту БРІКС стане питання лідерства у Індо-Тихоокеанському регіоні, до якого зміщується центр світової економічної динаміки і який займає дедалі вагоміше місце у конкурентному змаганні між США і Китаєм. Більше того, є підстави стверджувати, що завоювання безумовного авторитету в регіоні для Китаю виступає вирішальним кроком до світового лідерства.

Слід нагадати, що економічне зміцнення висхідних країн ІТР вже має глобальні наслідки у формуванні нових виробничих та енергетичних джерел, втіленні нових технологій і кібербезпеки. Останніми роками були створені або оновлені міжнародні економічні угоди та альянси за участю країн регіону (різного інституційного забарвлення – від партнерських домовленостей до зон вільної торгівлі), які були наслідком стрімкого поширення глобалізації і які мали прискорити отримання країнами її вигод. Водночас такі угоди стали наслідком посилення конкуренції Китаю і США в регіоні, в результаті якої дві наддержави намагаються вплинути на регіональних гравців у своїх сферах інтересів.

Серед таких угод виокремлюються¹²:

- ✓ перша глобального характеру – Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (Asian-Pacific Economic Cooperation – APEC), єдиний регіональний союз, до складу якого належать як США, так і Китай;
- ✓ Всеосяжна та прогресивна угода про Транс-тихоокеанське партнерство (Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership – CPTPP);
- ✓ Індо-Тихоокеанська економічна рамкова угода для процвітання (IndoPacific

¹⁰ De-Dollarization Proceeds Apace. – Seeking Alpha, <https://seekingalpha.com/article/4553000-de-dollarization-proceeds-apace>.

¹¹ Зауважимо, що Індія також розширює торговельні розрахунки у рупіях і вже має узгодження з 18 країнами регіону.

¹² The EU Indo-Pacific Bid Sailing Through Economic and Security Competition. / Edited by F.Fasulo. – ISPI, <https://www.ispionline.it/wp-content/uploads/2023/04/ISPI-Report2023-EUs-Indo-Pacific-Bid-web-2.pdf>.

Economic Framework for Prosperity – IPEF). IPEF був покликаний відновити економічну участь США в регіоні після виходу з Транс-тихоокеанського партнерства (Trans-Pacific Partnership – TPP). Хоча стосовно IPEF декларувались виключно економічні цілі, однак дедалі гостріше протистояння між США і

Китаєм вказують на стратегічний характер альянсу¹³;

- ✓ Регіональне всеосяжне економічне партнерство (Regional Comprehensive Economic Partnership – RCEP) та ін. (таблиця «Країни-члени Індо-Тихоокеанських альянсів», докладніше далі).

КРАЇНИ-ЧЛЕНИ ІНДО-ТИХООКЕАНСЬКИХ АЛЬЯНСІВ							
	APAC	AUKUS	CPTPP	I2U2	IPEF	RCEP	QUAD
Австралія	*	*	*		*	*	
Бруней	*		*		*	*	
В'єтнам	*		*		*	*	
Гонконг	*						
Ізраїль				*			
Індія				*	*		*
Індонезія	*				*	*	
Камбоджа						*	
Канада	*		*				
Китай	*					*	
Лаос						*	
Малайзія	*		*		*	*	
Мексика	*		*				
М'янма						*	
Нова Зеландія	*		*		*	*	
ОАЕ				*			
Перу	*		*				
Папуа Н. Гвінея	*						
Південна Корея	*				*	*	
Росія	*						
Сінгапур	*		*		*	*	
США	*	*		*	*		*
Таїланд	*				*	*	
Тайвань	*						
Фіджі					*		
Філіппіни	*				*	*	
Чилі	*		*				
Японія	*		*		*	*	

¹³ Важливим для США є оголошення про Угоду про ланцюги поставок (Supply Chain Agreement) в рамках IPEF. Група країн-учасників поки не оголосила про будь-які офіційні торговельні зобов'язання, однак серед партнерів є очікування стосовно посилення співпраці та моніторингу ланцюгів поставок, уникнення їх порушення, а з тим – мінімізації залежності від головного економічного гравця регіону, Китаю.

Розширення інтересів до ІТР. Безсумнівно, сьогодні головне змагання в Індотихоокеанському регіоні стосується не тільки китайсько-американської гегемонії. Це також охоплює низку «наступних за значущістю» держав, включно з Австралією, Францією, Німеччиною, Індією, Індонезією, Італією, Японією, Нідерландами та Південною Кореєю, які мають власні глобальні амбіції і цілі та змушені захищати свої економічні пріоритети (наприклад, морські торговельні шляхи) у нестабільному регіоні.

З низки таких механізмів, що все ще формуються, виділяються два: Чотиристоронній діалог з питань безпеки (QUAD – Quadrilateral Security Dialogue), що включає Австралію, Індію, Японію та Сполучені Штати та оборонний пакт AUKUS (аббревіатура за назвами країн) між Австралією, Великою Британією та Сполученими Штатами.

У контексті нашого розгляду, перший з них має критичну вагомість для Індії у гонитві за лідерством у БРІКС. Якщо спочатку у фокусі уваги діалогу перебували переважно регіональні питання, то вже у 2021 р. діяльність почала набувати дійсно глобального політизованого характеру¹⁴. І одним з головних вимірів вагомості платформи стали події в Україні, оскільки «український фактор» почав суттєво перешкоджати намірам і очікуванням Індії¹⁵. Як вказувалось, Індія на початку російської агресії займала відсторонену позицію. На що звернули увагу Велика Британія і ЄС, які історично мають широкі впливи на політичне життя Індії. Саме тому останніми місяцями Індія підтримує позицію демократичних країн, що одразу принесло їй практичні економічні вигоди¹⁶. Відчуваючи підтримку провідних розвинутих країн, Індія може зажадати вагомшого врахування її інтересів у протистоянні з Китаєм, що, між тим, не може не вплинути на єдність БРІКС.

Своєю чергою, це сприяло також тому, що ЄС і особливо Франція активізували можливість для більш формальної, структурної взаємодії в ІТР¹⁷, платформою для чого, вірогідно, зможе стати QUAD Plus, в якій поєднаються економічні та безпекові складові. Основою такого інтересу європейців звичайно є утворена велика залежність Європи від поставок з регіону. Так, 52% залежності ЄС від іноземних постачальників припадає на Китай, ще 23% товарів – з ІТР, і це стосується стратегічних інтересів Європи у таких сферах як сировина, активні фармацевтичні інгредієнти, літєві батареї, водень, напівпровідники й хмарні та периферійні обчислення.

Одним з механізмів, які активно просувають європейці, очікується зможе стати створена ЄС Рада з торгівлі та технологій (Trade and Technology Council – TTC) у партнерстві з США та Індією, а також започатковане цифрове партнерство з Японією, Південною Кореєю та Сінгапуром¹⁸. Іншим прикладом посилення співпраці ЄС з Індією є т. зв. Міжнародний сонячний альянс (International Solar Alliance – ISA, рамкову угоду про який ратифікувало 92 країни), індо-французьке спільне підприємство для пошуку рішень у сферах сонячної енергетики, боротьби зі зміною клімату та ін.

Нещодавно Індія стала співзасновником ще одного альянсу I2U2 (у складі Індії, Ізраїлю, Об'єднаних Арабських Еміратів та США). Хоча акцент I2U2 робиться на добровільних економічних ініціативах (а не на обов'язкових багатосторонніх торговельних угодах), однак у політичній та практичній площині альянс радше є «альтернативою» зміцненню відносин між Китаєм і Саудівською Аравією. Так, проєкт порту Хайфа, який спочатку передбачався для Китаю і який США неодноразово просив Ізраїль

¹⁴ Ще у 2020 р. відбулось помітне поживлення контактів між державами QUAD та Новою Зеландією, Південною Кореєю, В'єтнамом, а також Бразилією та Ізраїлем для координації зусиль, спрямованих на протидію пандемії Covid-19. Така «гуманітарна допомога» QUAD вже стала основою розширення сфери регіонального співробітництва та залучення інших партнерів до потенційного угруповання «QUAD Plus».

¹⁵ Quadrilateral Security Dialogue. – The Diplomat, <https://thediplomat.com/tag/quadrilateral-security-dialogue/>.

¹⁶ Для Індії зв'язки з ЄС стали пріоритетними з моменту першого саміту Індія-ЄС у 2020 р. Однак 2022 р. був значимим роком посилення зв'язків між Індією та ЄС. Наприклад, вони відновили переговори про угоду про вільну торгівлю (ЗВТ) у червні та створили Раду з торгівлі та технологій між Індією та ЄС.

¹⁷ Europe and the Indo-Pacific: Partners facing similar challenges. – EUROPEAN UNION, https://www.eeas.europa.eu/eeas/europe-and-indo-pacific-partners-facing-similar-challenges_en.

¹⁸ The EU Indo-Pacific Bid Sailing Through Economic and Security Competition. / Edited by F.Fasulo. – ISPI, <https://www.ispionline.it/wp-content/uploads/2023/04/ISPI-Report2023-EUs-Indo-Pacific-Bid-web-2.pdf>.

змінити, зрештою був присуджений спільному індійсько-ізраїльському проєкту, який буде експлуатувати порт до 2054 р. Водночас Ізраїль стає основним оборонним постачальником Індії – на країну припадає 42% ізраїльського експорту зброї¹⁹.

Як бачимо, численні угоди та союзницькі наміри, які значною мірою несуть відбиток конкуренції Китаю і США в регіоні, спрямовані на розширення кола впливовості серед регіональних гравців. Є підстави стверджувати, що поки Китай поступається у кількості та впливовості партнерських країн. Щоб надолужити відставання останнім часом Китай сформулював низку ініціатив, які, з одного боку, спрямовані на посилення (як це бачить Китай) світової архітектури безпеки, з іншого – на зміну світового порядку. Більше того, Китай вже навіть встиг скоригувати власні ініціативи під впливом війни в Україні – Ініціативу глобального розвитку (Global Development Initiative – GDI)²⁰ та Ініціативу глобальної безпеки (Global Security Initiative – GSI)²¹, головною спрямованістю яких, хоча й утверджується формування альтернативного (спрямованому ліберально) світового і регіонального економічного (надалі і політичного) порядку, однак насправді метою є утворення альянсів, в яких лідерство Китаю не викликати сумніву. Більше того, Китай навіть задекларував незаконність агресивних завоювань, що нібито суперечить інтересам Китаю стосовно Тайваню, але насправді є одним з

глобальних наслідків боротьби України проти агресії²², справедливості якої (боротьби) визнається у світі дедалі ширше.

Відтак, від саміту БРІКС доречно очікувати:

- ✓ утвердження лідерства Китаю серед країн Глобального Півдня;
- ✓ зміцнення позицій Китаю у глобальній фінансовій системі;
- ✓ посилення впливу Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні, що, однак, буде вельми не простим і «безболісним» завданням.

А що ж до **місця України**? По-перше, Україна власною боротьбою за незалежність по суті «врятувала» Тайвань (якби опір російській агресії не був такий міцний, то й ризики для Тайваню суттєво зросли б), а також продемонструвала, що країна, яка бореться за свободу і демократію, користуватиметься всебічною підтримкою цивілізованих країн. По-друге, хоча сьогодні присутність України у країнах ІТР мінімальна, однак у динамічному регіоні стрімко зростатиме попит на продукти харчування. Відтак, переорієнтація вітчизняних поставок на країни АСЕАН є фактором довгострокового стійкого зростання української економіки, а входженню до регіону можуть сприяти Франція і Нідерланди, які мають там історичні (і навіть територіальні) інтереси.

¹⁹ What You Need to Know About the I2U2. – United States Institute of Peace, <https://www.usip.org/publications/2022/07/what-you-need-know-about-i2u2>.

²⁰ China's Global Development Initiative: soft power play or serious commitment? – Devpolicy Blog, <https://devpolicy.org/chinas-gdi-soft-power-play-or-serious-commitment-20221018/>.

²¹ China's Global Security Initiative. – GMF, <https://www.gmfus.org/news/chinas-global-security-initiative>.

²² Carlson B. Fading or Staying? China's International Standing After the Ukraine Invasion./The Future of Xi's China. Scenarios and Implications for Europe, ISPI, October 2022.